

Všeobecná mobilizace byla vyhlášena 23. září 1938 a v tento den vstoupila republika Československá do branné pohotovosti.

Opis vládní vyhlášky: dle č.183/1938 Sb.z. a n. ze dne 23. září 1938, o vstupu státu do branné pohotovosti (mobilizace) Vláda republiky Československé vyhlašuje podle §57. odst.1 a 3 zákona ze dne 13. května 1936, č. 131 Sb.z. a n., o obraně státu, den 23. září 1938, jimž byla nařízena presidentem republiky podle §23. branného zákona mobilisace, za den vstupu státu Československého do branné pohotovosti. Jan Srový v.r.

Vyhlášení mobilizace

Téměř celý český národ očekával již po několik dní u rozhlasových přijímačů na opatření k obraně vlasti. Většina československého obyvatelstva přijala zprávu o opatřeních vlády k obraně republiky a o mobilizaci armády s uspokojením a nadšením. Mobilizace proto proběhla rychle a úspěšně. Netrpělivě sledovali vysílání hlavně záložníci odvodních ročníků, kterých se měla očekávaná mobilizace týkat. Proto se také první záložníci začali soustřeďovat u svých útvarů ihned po vyhlášení mobilizace. Mobilizace byla vyhlášena 23. září 1938 ve 22.00 hodin. Za 24 hodin byly u většiny vojenských útvarů prezentovány tři čtvrtiny povolaných záložníků. Podobně jako při vojenských opatřeních v květnu 1938, všichni plnili obětavě, ukázněně a horlivě všechny povinnosti. To nenechávalo nikoho na pochybách o obranyschopnosti Československa a o vůli národa bránit svou vlast.

Mobilizace povolala 18 ročníků I. zálohy a náhradní zálohy všech zbraní a služeb a dále část příslušníků II. zálohy – potřebných specialistů. Celkem bylo povoláno 1 250 000 mužů do zbraně včetně těch, kteří byly povoláni již před začátkem mobilizace. Následující události znemožnily Československé armádě bránit svou vlast. Suverenita Republiky československé byla v troskách. Anglie, Francie, Německo a Itálie podepsaly ortel smrti nad naším národem, Mnichovskou zradu.

Nástup nacistů k moci v Německu v roce 1933, ve spojení s neúspěchem jednání na odzbrojovací konferenci v Ženevě v téže roce, představoval zásadní kvalitativní přelom v zahraničně-politickém postavení Československa. Rostoucí napětí druhé poloviny 30. let nakonec vyvrcholilo v roce 1938, kdy vzrůstající agresivita sousedního Německa vedla nejprve k přijetí mimořádných opatření v době 20. května do 22. června a nakonec k vyhlášení všeobecné mobilizace 23. září 1938.

Válečná armáda a nástupový plán

Počty válečné armády po ukončení mobilizace dosáhly 1 128 000 osob, z toho 48 000 důstojníků a 9000 rotmistrů. Armáda se následně skládala z 12 hraničních oblastí, 21 divize, 1 okrsku, 4 rychlých divizí, 2 skupin v síle divize a jedné skupiny v síle brigády, tvořících 4 armády a zálohu hlavního velitelství. K vedení boje mohla využít téměř 350 tanků, 5000 dělostřeleckých

hlavní a 950 bojových letounů. Kromě toho k 23. září bylo stavebně dokončeno a z velké části i vyzbrojeno 263 těžkých objektů a 9632 objektů lehkých.

Pro řízení vojenských operací na strategické úrovni bylo určeno Hlavní velitelství, které vzniklo současně s vyhlášením mobilizace v noci 23. září. Jeho předem určený sled se okamžitě přemístil do Klánovic u Prahy. Dne 26. září večer se přesunulo do Vyškova a jeho jednotlivé složky se rozptýlily ve městě a po okolních obcích. Hlavní velitel, armádní generál Ludvík Krejčí (1890 - 1972), sídlil společně s operačním oddělením štábu na zámku v Račicích u Vyškova.

Na základě rozboru 2. (zpravodajského) oddělení štábu Hlavního velitelství ze dne 25. září byla za nejnebezpečnější považována možnost vstřícného úderu ze severu přes Liberec a z Horního Rakouska přes jižní Čechy (s navazujícím prostorem Jihlavska) s následnou možností odříznutí jádra I. armády postupem protivníka na Pardubice a Havlíčkův Brod. Odhadovalo se, že německé velení v této době již upustilo od původní myšlenky položit hlavní důraz na vstřícný postup svých vojsk z Dolního Rakouska a Horního Slezska a zaměřilo se spíše na úder směrem do Čech. Vzhledem k tomu došlo k přijetí upravené varianty XIII nástupového plánu VII, spočívající v posílení uskupení čs. vojsk severních a jižních Čechách a rovněž tak na jihozápadní Moravě, na úkor svazků původně předurčených pro obranu severní a zejména jihovýchodní Moravy, za současného využití záloh Hlavního velitelství. Posunutí těžiště obrany směrem na západ neznamenal, jak se někdy uvádí, příklon k obraně pohraničí, ale bylo reakcí na předpokládané soustředování německých vojsk v Horním Rakousku, Bavorsku a Lužici.

Operační sestava mobilizované armády

Obranu větší části Čech zajišťovala I. armáda (11 divizí a 1 brigáda) s velitelstvím v Kutné Hoře, v čele s armádním generálem Sergejem Vojcechovským (narozen 1883, v květnu 1945 odvezen do SSSR), který předpokládal vést pružné obranné boje, vycházející přitom ze základní myšlenky ústupového manévru ve směru západ-východ, při současném zabezpečení celistvosti severního a jižního křídla armády. Pro tento účel byly kromě hlavního obranného postavení v pohraničí obsazena i některá předem připravená záchytná postavení ve vnitrozemí. Šlo především o tzv. první ústupovou příčku probíhající přibližně po čáře Liberec-Mělník, pokračující obloukem na západ od Prahy a dále vedoucí po řece Vltavě na jih až k Týnu nad Vltavou.

Pásmo činnosti II. armády (4 divize) na severní Moravě bylo vymezeno městem Králíky na západě a Jablunkovským průsmykem na východě. Velitelem armády byl divizní generál Vojtěch Luža (1891 - 1944), sídlící v Olomouci. U II. armády byla pozornost velitelů věnována především přehrazení možných útočných směrů v IV. sboru na Zábřeh a u Hraničního pásma XIII na Bruntál. Zásah polské armády nebyl považován za příliš pravděpodobný, nicméně obrana s ním taktéž počítala.

V případě IV. armády (9 divizí) se západní i východní hranice pásma její činnosti během zaujímání obranné sestavy měnily. Nejprve měla bránit pouze Moravu od česko-moravské zemské hranice po moravsko-slovenskou zemskou hranici. Později došlo na západě k převzetí obranného úseku až po ohbí řeky Vltavy na sever u Vyššího Brodu a na východě k Devínu. V čele armádního velitelství sídlícího v Brně stál armádní generál Lev Prchala (1892 - 1963). Velitelství IV. armády věnovalo hlavní pozornost organizování obrany v pásmu 3. sboru na směru Slavonice-Jihlava a koordinaci ústupu VI. sboru v jižních Čechách. Útok, vedený od Znojma na Brno, či překročení dolního toku řeky Moravy u Hraničního pásma XIV byly

považovány za méně pravděpodobné.

Mimo obranných postavení k ochraně státní hranice na severní a jižní Moravě začala po vyhlášení mobilizace výstavba dvou vnitrozemských obranných linií, procházejících napříč Českomoravskou vrchovinou a východní Moravou. Řízení obranných prací na tzv. druhé vnitrozemské obranné příčce, vedoucí přibližně po trase Králíky-Letohrad-Litomyšl-Žďár nad Sázavou-Želetava převzalo velitelství „ČV“, jehož čele stál divizní generál Robert Rychtrmoc (1875 - 1946), a na třetí vnitrozemské obranné příčce, vedoucí po trase Opava-Hranice-Holešov-Napajedla-Kúty, velitelství „M“, kterému velel armádní generál Josef Bílý (1872 - 1941).

Za obranu Slovenska a Podkarpatské Rusi zodpovídala po vyhlášení mobilizace III. armáda (7 divizí). Pásmo činnosti armády bylo od 27. září vymezeno na západě Devínem na dolním toku řeky Moravy, odkud vedlo přes hřebeny Malých Karpat k Bílým Karpatům, kde se napojovalo na zemskou hranici. Na východě jej tvořila československo-rumunská státní hranice. Velení armády převzal armádní generál Josef Votruba (1879 - 1959), který si za velitelské stanoviště zvolil město Kremnicu.

Velení III. armády při plánování bojových operací věnovalo pozornost zejména eventuálnímu útoku ze strany Maďarska, s úmyslem udržet prostor Levice-Krupina-Lučenec a nepřipustit postup protivníka Podunajskou nížinou k Nitře. Zabezpečeno bylo rovněž spojení s Rumunskem. Na ochraně jihozápadu Slovenska před případnou aktivitou německých vojsk se spolupodílela IV. armáda. Vzhledem k potřebě mít možnost zasahovat do průběhu vedení operací vševojskových svazů, posilovat je, provádět vystřídání vojsk či přehrazovat průlomy do operační hloubky obrany vlastních vojsk, si Hlavní velitelství vytvořilo poměrně silnou zálohu. Rozhodující část tzv. ústřední zálohy tvořily především vševojskové svazky (9 divizí). Ty byly nasazeny na nejdůležitějších směrech, kde mohlo dojít k prolomení obrany našich vojsk. Tímto způsobem došlo k vytvoření dalšího operačního sledu na rozhraní jižní Moravy a Slovenska (3 divize), na jihozápadní a severovýchodní Moravě (2 divize a 3 divize) a ve východních Čechách (1 divize).

V záloze Hlavního velitelství se dále nacházela letecká brigáda, jejíž pluky, vyzbrojené převážně těžkými bombardovacími letouny, byly připraveny provádět bombardování mobilních svazků nepřítele, přibližujících se k čs. státní hranici zejména z Horního Rakouska a dále ze Saska a Lužice. Při prolomení čs. obrany měla zabraňovat v postupu německých vojsk do operační hloubky. Přitom se předpokládala úzká součinnost se skupinami bojového letectva jednotlivých armád, v nichž byly soustředěny lehké bombardovací letouny a část sil stíhacího letectva. Zároveň bylo připraveno vše pro přijetí 2 perutí francouzského letectva (40 letadel), jak předpokládaly úmluvy z roku 1934.

Protivzdušnou obranu zápolí zajišťovaly tzv. teritoriální obrany proti letadlům (TOPL), zahrnující veškeré útvary protiletadlového dělostřelectva, společně se zbývající částí stíhacího letectva. Sestava TOPL zahrnovala celkem 26 bráněných míst, z čehož většinu tvořily průmyslové závody. Hlavním bráněným místem bylo město Praha, na jehož obranu bylo soustředěno 25 % protiletadlových baterií. Na obraně zápolí se podílely i některé zbrojní podniky (zejména závody ve Vsetíně, Považské Bystrici, Uherském Brodě, Stranicích a Brně), které si z vlastních prostředků zakoupily menší množství lehkých kulometů. Poměrně slabá TOPL ale nebyla jako celek schopna čelit nadvládě protivníkovy letectva ve vzduchu a zabránit provádění úderů na městské aglomerace nebo průmyslové závody.

Tragický konec

Po léta pracně budovaný bezpečnostní systém Československa se ovšem na přelomu září 1938 zhroutil a země samotná se ocitla v silné mezinárodní izolaci. Z Malé dohody zůstalo věrné jen Rumunsko. Hlavní spojenec – Francie nás nutil k podrobení se Německu a netajil se tím, že vojenskou pomoc nehodlá poskytnout. Pomoc Sovětského svazu, sama ostatně dost problematická, byla podmíněna postojem Francie. Další státy tj. Maďarsko a Polsko, jen čekaly, kdy budou moci získat také něco pro sebe. O osudu Československa se tak rozhodlo na schůzce čtyř mocností v Mnichově. Ani armáda, jakkoliv odhodlaná a relativně dobře vyzbrojená, nemohla zachránit situaci. Stav připravenosti na válku samotné československé armády a celého státu nehrál nakonec při posuzování možnosti obrany hlavní roli.

Skutečné osudy

Jak prožívali podpis Mnichovské dohody a následné odstoupení pohraničí naši politikové, se dočteme v mnoha historických materiálech. Ale nejvíce se Mnichov dotkl tisíců rodin, které musely odejít ze svých domovů, či ztratily své blízké v půtkách a přestřelkách, které již měsíce rozpoutával německý Freikorps či další provokatéři, kteří byli najednou pyšní na svůj německý původ a začali „vládnout“ svým sousedům, se kterými ještě před nedávnem sedávali u jednoho stolu. Situaci, která se odehrávala na mnoha místech vlasti, popisuje například z regionu Kralicka Alois Matuška na webových stránkách Klubu českého pohraničí v Rýmařově takto:

23. 9. – v 11.00 ohlásil zemský úřad v Brně, že okresy Albrechtice, Osoblaha a Jindřichov jsou mimo dosah čs. moci, čs. vláda s vědomím Francie a Anglie vyhlásila ve 22.50 všeobecnou mobilizaci u nás, vstoupila v souladu čs. legislativou do stavu branné pohotovosti státu (celkem mobilizováno 1 250 tis. mužů, 36 tis. motorových vozidel a na 80 tis. koní).

24. 9. – večer přišly z Německa do Úvalna silné oddíly FS (Freikorps), začala střelba s oddíly SOS (Stráž obrany státu), do 24 hodin po mobilizaci se ke stanoveným útvarům dostalo na 80 % všech záložáků, ve 23.00 došlo také v Bruntále k přestřelkám FS a k útokům na ubikace čs. armády, zlikvidováno 25. 9.!

25. 9. – zemským prezidentem vyhlášeno pro celý politický okres Bruntál stanné právo, na Bruntálsku a Krnovsku vyhlášen zákaz pohybu osob po městě po 20.00 hodině.

26. 9. – od rána četné přestřelky bojůvek FS na družstva SOS u Cukmantlu, Horní Lipové, Frýdberku a Louček u Krnova, hlášeno 4 mrtví a několik zraněných, v oblasti Javorníku zajato a odvečeno do Německa 85 členů Finanční stráže, 6 četníků a 21 vojáků zařazených do SOS.

26. 9. – 3. mobilizačního dne dosáhl pěší pluk 84. v Bruntále na 90 % bojové pohotovosti.

28. 9. – těžká srážka asistenční roty 6. pěšího pluku se skupinou ordnerů z FS u Rýmařova, v Linhartových u Krnova byl henleinovcem zastřelen Karel Skácel, příslušník SOS Bruntál.

29. 9. – četnické stanice na severní Moravě hlásily zapalování ohňů ze strany henleinovců.

30. 9. – většina jednotek dosáhla bojové pohotovosti, válečných počtů to však bylo jen 78 %.

Do konce září henleinovci obsadili celý javornický a osoblažský výběžek, který armáda mimo Frývaldova (Jeseník) vyklidila z důvodu zkrácení obranné linie (vyklizení předpolí HOP). V noci z 29. na 30. 9. v 01.30 hodin podepsána Mnichovská dohoda a čs. vláda vyzvána k jejímu přijetí, v 17.00 hodin čs. vláda potupný mnichovský diktát přijala, byly zastaveny opevňovací práce, odsun materiálu i mužstev od hranic do vnitrozemí. Republika československá musela na základě diktátu odevzdat Hitlerově III. říši rozsáhlá pohraniční území, odsun čs. obyvatel.

30. 9. – k tomuto dni padlo v řadách jednotek SOS celkem 37 mužů a desítky utrpěly zranění.

1. 10. – ve 14.00 hodin začala okupace I. pásma čs. pohraničí, vyklizení sudetského území.
2. 10. – pokračovaly přestřelky s bojůvkami FS u Králík a u Starého Města pod Sněžníkem.
3. 10. – začala okupace II. a III. pásma čs. pohraničí (Ašsko, Krušné hory, Poohří), Bruntálské okresní hejtmanství bylo z obsazovaného Bruntálu evakuováno do Moravského Berouna.
3. 10. – po vyklizení králického srubu „U cihelny“ (K-S 14) se na protest proti tomu smrtelně postřelil a na následky ještě téhož dne v Červené Vodě zemřel četař Arnošt Hrad z Prahy.
4. 10. – trvalé přestřelky na Opavsku.
5. 10. – v 11 hod odjel z Bruntálu poslední evakuační vlak (teprve státní úředníci a učitelé), čs. úřady vyklidily ve 12 hod také Moravský Beroun.
6. 10. – začala okupace IV. pásma – tj. také Kralický výběžek, Jeseníky a opavské Slezsko, ve IV. etapě odstoupení okresu Bruntál německým úřadům, ohlášen zábor také V. pásma (Zábřežsko, Opavsko, Lašsko), okupace Hlučínska (odstoupení Říši nejpozději do 10. 10.).
7. 10. – provedení cvičné Operace Bruntál pod označením „Plán St“ v prostoru Bruntálska německou 7. výsadkovou divizí a vojsky luftwaffe, prostor cvičného výsadku byl identický s plánovaným prostorem bojové operace, cvičné obsazení letištních ploch u obcí Leskovec, Valšov, Dvorce, Karlovec, Rýžoviště (?) – výsadek asi 3 000 vojáků, bez pozemních jednotek.
7. 10. – v 8 hod na moravsko-slezských hranicích u Malé Morávky předal zástupce hejtmana v doprovodu důstojníků armády a četnictva celý okres Bruntál německé armádě a úřadům.
8. 10. – došlo k rozsáhlejšímu vykládání letecké pěchoty, následoval jakýsi generální nástup proti hraničním opevněním, boj o pevnostní pásmo – s pomocí ostrých nábojů – večer ukončen. Německé velení hodnotilo byť „cvičnou“ Operaci Bruntál jako totální fiasko, přestože tato akce nebyla Čechy narušena, měla závažné bojové i zpravodajské nedostatky a chyby, až krach!!
9. 10. – přestože došlo říšskými úřady ke zrušení Freikorpsu (FS), přepadla skupina kolem 300 ozbrojenců ve 20 hodin Lichkov, obklíčila obec a zajali četu SOS, taktéž v Mladkově.
9. 10. – Hitler spolu s Göringem v doprovodu velitele výsadkové operace navštívili Bruntál.
10. 10. – henleinovci na Krnovsku uspořádali tryznu za 82 ordnerů FS padlých proti Československu.
11. 10. – Polská armáda dokončila okupaci Bohumína.
30. 10. – začala postupná demobilizace čs. armády a branné moci, blížil se 15. březen 1939.

Literatura:

www.wikipedia.cz

www.kcprymarov.estranky.cz

Jindra Svitáková